

Nicoleta PETUHOV

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti” București, România

SENS PIERDUT, SENS REGĂSIT: DESPRE TRECEREA CUVINTELOR ȘI PERMANENȚA EXPRESIILOR

1. Lucrarea de față pornește de la o cercetare mai amplă centrată pe determinarea statutului unităților frazeologice, în speță a expresiilor și locuțiunilor, în limba vorbită actuală. O analiză, fie ea și superficială a limbii vorbite, relevă faptul că frazeologismele – locuțiunile, dar și expresiile cu o mai mare încărcătura metaforică [1]- se regăsesc relativ frecvent în comunicarea verbală (și scrisă) ale românilor, indiferent de gradul lor de instrucție, dacă situația de comunicare permite sau favorizează folosirea acestora. În lucrarea de față ne-am concentrat asupra unui tip particular de unități frazeologice, cele create în jurul unui nucleu lexical dispărut din limba comună sau al cărui sens s-a pierdut cu trecerea timpului sau a fost împins din diferite motive la periferia vocabularului, păstrându-se doar în unele graiuri regionale. Nu insistăm asupra cauzelor care au dus la dispariția acestor cuvinte sau sensuri, ele fiind cele general acceptate: dispariția semnificantului, evoluția mentalităților, coliziunea semantică cu un termen nou împrumutat, pierderea expresivității etc.

2. În cele ce urmează vom analiza o serie de cuvinte provenite în limba română din turcă [2]. Inventariind cuvintele de origine turcă împrumutate de limba română, L. Șăineanu le grupează foarte bine în „vorbe populare” și „vorbe istorice” (Șăineanu, *Influența orientală I*). Limba română actuală păstrează multe dintre acestea, fie ele „vorbe populare” (ca bre, bucluc, cacealma, cafea, cașcaval, catifea, chilipir, gaz, hal, hamal, mahala etc.), fie „vorbe istorice” (buzdugan, caftan, ienicer, sultan etc.). O parte au dispărut pentru totdeauna, altele s-au învechit sau au căpătat caracter regional. Există și o a patra categorie pe lângă cele enumerate mai sus din care fac parte cuvinte care circulă în expresii și locuțiuni. Ele nu mai sunt folosite independent și, ca urmare, sensul lor este ignorat de vorbitori care însă îl actualizează în cadrul unităților frazeologice în care aceste cuvinte apar.

3. Analiza care urmează are ca scop prezentarea evoluției cuvintelor turcești care se reactualizează semantic (sau reactualizează unul dintre sensurile pierdute) în limba română actuală doar în expresii și locuțiuni.

Cherem (1835, Suci, *Influența turcă, II*, Șăineanu, *Influența orientală, II*)

Cuvântul provine din turcă (*kerem*) și are sensul abstract de „favoare, grație, bunăvoință, generozitate”. Cuvântul circulă cu mai multe variante: *cherem* 1857 (cf Suci), *cherim* (ca regionalism în Muntenia), *chilim* (s. XX). În limba secolului al XIX-lea apărea și independent: „câte lucruri mari săvârșește la oricine năzuiește la cheremul (favoarea) său.” (Gherasim Gorjșn, *Halima*, 1835, cf. Șăineanu, *Influența orientală, II*). De asemenea, este semnalată prezența sa în mai multe unități frazeologice, unele învechite astăzi (*a nu-i veni cuiva la cherem* = a nu-i conveni, a nu-i veni la socoteală), altele populare (*a avea pe cineva la cheremul său* = a dispune de cineva după voie). Expresia, folosită și în zilele noastre, cu caracter depreciativ și familiar, este *a fi la cheremul cuiva*, „a fi la discreția cuiva, a fi la bunul plac al cuiva” și apare frecvent în limba vorbită. Un argument în favoarea frecvenței este circulația în paralel a mai multor variante: *a fi/a sta/a se afla/a rămâne la cheremul*

cuiva, dar și asocierea cu alte verbe: *a lăsa la cheremul cuiva*. Cuvântul *cherem* cu sensul de „favoare, grație etc.” a ieșit din uzul comun, fiind înlocuit de sinonimele sale neologice, expresia însă este curentă după cum arată numărul mare de atestări în presa scrisă: „Mici producători sunt la cheremul unor monopolști”

(<http://www.ziare.com/dinu-patriciu/stiri-dinu-patriciu/patriciu-micii-producatori-sunt-la-cheremul-unor-monopolisti-1080824.html>), „România este a cheremul gripei noi și al frigului” (www.money.ro/romania-este-a-cheremul-gipei-noi-si-al-frigului-369976.html), „de ce parcul Expoziției este lăsat la cheremul bicicliștilor?” (www.ziaruldeiasi.ro/pulsul-orasului/de-ce-parcul-expoziției-este-lasat-la-cheremul-biciclistilor~ni6jtq), „Nuclearul, la cheremul climei” (<http://www.stiintasitehnica.com/nuclearul-la-cheremul-climei-259.html>), „etc.

Dambla (s. 18, Cron, cf. Șăineanu, *Influența orientală*)

Cuvântul provine din tc. *damlā*, poate și **damlā* (cf. Suci, *Influența turcă*, II) și are mai multe sensuri: 1. (Med., pop.) Apoplexie, atac cerebral sau de cord; paralizie, gută; 2. (P. ext., med., inv., rar) Tetanos; 3. (P. ext., pop.) Acces de furie, năbădăi; 4. (Fig., pop., fam.) Obicei bizar, manie, poftă neobișnuită, ciudățenie, nărav; capriciu, moft, ultimele două sensuri dezvoltate pe teren românesc. În secolul trecut, cuvântul dă naștere la numeroase derivate, multe considerate astăzi regionale sau populare: *damblăgiu*, *damblăgioaică*, *damblăgi* (cu varianta *dămbălăgi*), *damblăgeală* (cu varianta *dămbălăgeală*), *damblăgie*, derivate dezvoltate de la primul sens, acela de „apoplexie, paralizie”. În secolul al XIX-lea, respectiv în 1839 (Suci, *Influența turcă*, II) este înregistrată în Moldova, locuțiunea verbală *a cădea dambla* = „a fi lovit de apoplexie, a damblăgi, a paraliza”, aflată probabil în circulație și astăzi la nivel regional. În limba actuală, cuvântul mai circulă în anumite zone doar cu sensul cel mai „tare”, acela de „paralizie”, „apoplexie”. Sensul doi nu pare a mai fi cunoscut, sensurile trei și patru se mențin în expresii: *a fi lovit de dambla* = „a-l apuca furiile, năbădăile”; *a-și face damblăua/a avea o dambla* = „a-și face cheful, a-și satisface capriciul” și *a avea dambla la ceva sau la cineva* = „a-i plăcea ceva sau de cineva”, în care sensurile lui *dambla* pot fi cu ușurință deduse din context. În limba curentă, există trei expresii întrebuințate frecvent în care apare *dambla*: *a avea o dambla*, cu varianta sa *a-și face o dambla/damblăua* și *a apuca damblăua (pe cineva)*. Cu circulație în zona de sud (Muntenia), expresiile *a avea o dambla* și *a apuca pe cineva dambla* sunt marcate astăzi popular sau familiar: „Imi mai place să învăț limbi străine, am așa... o dambla, știu eu dacă e hobby sau nu?”

(http://www.cafeneaua.com/search/comments/compunere_hobby/1), „Aveam și eu o dambla, să atacam cu toată echipa pe o singură parte...”

(<http://www.airsoftromania.com/forum/viewtopic.php?f=5&t=12446>), „Insă atât ziaristii cât și socialiștii francezi știau că Straus-Kahn avea o dambla...” (<http://danpreda.blogspot.com/2011/05/n-am-nici-cea-mai-mica-indoiala-ca.html>), etc.,

respectiv, „La prânz și-a făcut, în sfârșit, *damblăua* de a avea propriul talk-show, transmis simultan pe toate posturile importante de televiziune...”

(<http://www.ciutacu.ro/topic/polemici-politice/>), „primarul Radu Mazăre și-a făcut *damblăua* și a organizat o licitație pentru elaborarea studiului de fezabilitate...” (<http://www.ecomagazin.ro/despre/termostat-clocitoare/>) etc.

Existența și circulația în limbă a expresiei *a apuca pe cineva damblăua* este justificată de expresivitate, de analogia cu expresii similare existente în limba vorbită, unele cu nuanță ușor argotică, precum *a apuca dracii/a apuca pandaliile/a apuca damblăua*, dar și de polisemie, expresia sensurile de „a se înfuria foarte tare” și „a avea o manie, a-i veni cheful”: „Am tot umblat zilele astea la tot felul de instituții cu formulare și chestii și bineînțeles că trebuie să dai și de oameni dobitoci. Și apoi *m-a apucat damblăua*. Și la voi e legată de stres toată treaba asta ?”

http://forum.romedic.ro/prod/TULBURARE_OBSESIV-COMPULSIVA-partea_V-a_019635.html/2), „Să leșin pe loc, să mă apuce damblaua. Sfinte Ceruri câtă cutezanță din partea ei!” (<http://www.tematic.ro/schite-notite/pastile-de-slabit.html>), respectiv, „Astăzi m-a apucat damblaua să o iau la fugăreală, demaraj puternic.” (<http://www.motociclism.ro/forum/...>), „M-a apucat damblaua să îmi pictez săgețile și până să găsesc un original, după principiul noi întâi muncim și apoi gândim, mi le-am pictat cam cum mi-a venit pe chelie.” (<http://forum.arcuri-romania.ro/viewtopic.php?f=16&t=153&start=0&view=print>) etc. Exemplele de mai sus, preluate în mare parte de pe bloguri sau forumuri, ilustrează folosirea curentă a acestor expresii în limba vorbită actuală.

Dara (1725, tc. *dara*)

Tot Emil Suciu (*Influența turcă*, II) oferă informații detaliate referitoare la sensurile cuvântului și la atenstările sale: 1. Greutatea ambalajului, a recipientului, a vehiculului în care se păstrează o marfă (DLR; TDRG2) 2. Diferență, rost (Șăineanu, *Influența orientală II/1*) 3. Piele (a unui om) (DA) 4. Greutate scăzută din marfa cântărită (Șăineanu, *Influența orientală II/1*). Având sensuri specifice, termenul a fost înlocuit de echivalentele sale din sistemul modern de măsuri. Singurele urme ale existenței sale în limbă sunt expresiile, populare și familiare, *nu face ocaua cât daraua și este mai mare daraua decât ocaua* = „prea multă osteneală pentru obtinerea unui lucru neînsemnat”, în care termenul studiat este asociat tot cu un turcism, și mai vechi în limbă, *oca* „veche unitate de măsură pentru capacitate”, dispărut din limba curentă, dar întâlnit ocazional în Transilvania și Banat (Suciu, *Influența turcă*, II): „...ca să facă acum reclamație trebuie să aibă avocat să dea în judecată firma și uite așa că *nu face ocaua cât daraua...*” (<http://www.diseara.ro/ro/conversatii/germania-29/dau-informatii-sa-va-stabiliti-in-germania-1834?p=5&>), „CE DUMNEZEU, TREBE BUJII DIN CANADA PT O DACIE?nici nu m-ar mira sa nu se găsească pe acolo...e mai mare daraua decât ocaua!” (<http://www.daciaclub.ro/bujie-Dacia-1300-t5591.html>), „Poți face contestație, pe Leg. 146 /1997 cu modificările ulterioare, dar e mai mare daraua decât ocaua, fapt pt care nu merită și tocmai pe acest lucru acele instanțe solicită taxă de timbru.....” (<http://www.avocatura.com/forum/reexaminare-t7847.html>) etc.

Hac (sf. secolului al XVII-lea, tc. *hak*)

Sensurile cu care *hac* intră în limba română sunt 1. Răsplată, datorie, plată și 2. Sumă de bani datorată cuiva; impozit, taxă (Suciu (*Influența turcă*, II)): „să plătească *hacul* pământului” (Amiras), „ei avea ca *hac* 500 lei proști pe an” (Sofia Nădejde). Săinenu înregistrează și un sens figurat, „răfuială, reglare a unei socoteli” (Ș. Infl. Or, II, 13) de la care se dezoltă expresia *a veni cuiva de hac*. Expresia datează tot din secolul al XVII-lea, este atestată și în turcă și bulgară și avea inițial sensul de „a da de căpătâi, a o scoate la capăt”, iar mai apoi „a dovedi pe cineva, a pune la respect, a pedepsi pe cineva”. De asemenea, în aceeași perioadă este consemnată în Țara Românească și variantă, dispărută astăzi, *a veni la hac* „a pune la respect, a pedepsi” (DLRTR). Astăzi, expresia apare în limbajul colocvial, dar și în literatură („Deși numai de-un an în mazăgă zac, iată, rugina *mi-a venit de hac!*”, Nicolae Pop, *Cartea cu fabule*) dată fiind încărcătura sa metaforică. De remarcat că expresia, grație conciziei, este folosită în presă chiar și în titluri de articole: „Poleiul *i-a venit de hac* unui tâlhar” (<http://newsring.ro/externe/poleiul-i-a-venit-de-hac-unui-talhar-a-alunecat-vezi-urmarea/107824>), „Curiozitatea *i-a venit de hac*: un câine a rămas întepenit între două ziduri” (<http://www.i-stiri.ro/international/curiozitatea-i-a-venit-de-hac-un-caine-a-ramas-intepenit-intre-doua-ziduri-id11715.html>), „Lui Schumacher *i-a venit de hac* o motocicletă”

(<http://stirileprotv.ro/stiri/international/lui-schumacher-i-a-venit-de-hac-o-motocicleta.html>).

Hatâr (1619, Suci, *Influența turcă, II, tc. hatir*)

Termenul apare atât la Șăineanu, cât și la Suci cu sensurile: 1. Favoare, grație, bunăvoință: „numai hatâr la această slujbă nu încap (Kogălniceanu), „tate-seu s-a făcut vornic numai de hatârul unei plăinte” (Alecasandri, *Teatru*). 2. Plăcere, poftă, voie bună. Suci înregistrează și un al treilea sens, atestat și în DLRTR, dar învechit astăzi, „interes, profit, folos; reputație”. Este interesant faptul că de la toate cele trei sensuri se dezvoltă expresii: *a face cuiva un hatâr (hatârul)* = „a acorda cuiva o favoare”; *pentru/de hatârul cuiva* = „de dragul cuiva”; *a păzi hatârul cuiva* = „a acționa în interesul cuiva”. Conform observațiilor lui Suci, locuțiunea *pentru hatârul cuiva* nu este dezvoltată în românește, ci este un semicalc după turcă, iar locuțiunea verbală *a-i face hatârul cuiva* este, de asemenea, semicalc după tc. (*birine*) *hatir yapmak* (sau *etmek*). Interesante sunt și observațiile de natură pragmatică ale lui Șăineanu: „Vorba, pretutindena cunoscută, e întipărită de o nuanță materială și de o trăsură ușor ironică” (II/1, p.212). În ciuda polisemantismului, niciunul dintre cele trei sensuri nu se menține în româna contemporană; am înregistrat sporadic și numai cu nuanță ironică, sensul de „plăcere” în titlul unui articol de presă: „Hatârul lui Tokes, pe banii clujenilor” (<http://www.roportal.ro/stiri/hatarul-lui-tokes-pe-banii-clujenilor-412353.htm>). În schimb, expresiile, *de hatârul cuiva* și *a face cuiva un hatâr* circulă, atât în scris, cât și în comunicarea orală: „Otilia, amuzată, îi facu hatârul. În așteptare, sfinții părinți se așezară pe scaune, după ce trimiseră pe dascăl acasă cu obiectele bisericești.” (G. Călinescu, *Enigma Otiliei*, cap. 19), „Iuscenko ne-a făcut hatârul să discute despre Bistroe” (<http://stiri.rol.ro/iuscenko-ne-a-facut-hatarul-sa-discute-despre-bistroe-89325.html>), „Nu l-am vrut pe Rednic, dar i-am făcut hatârul lui Borcea” (<http://infoportal.realitatea.net/articol~din-fotbal~info-1046908~nu-l-am-vrut-pe-rednic-dar-i-am-facut-hatarul-lui-borcea.html>) etc.

Iama (1715, Suci, *Influența turcă, II, tc. yagma, yama*)

Șăineanu îl consemnează ca termen tehnic militar: „năvala dușmanului spre a jefui” și dă ca exemplu expresia *a da iama* = a năvăli asupra vrăjmașului. Alături de acest sens arhaic, cuvântul capătă și un al doilea sens care depășește granițele sferei semantice militare: „pradă”, „jaf” așa cum apare consemnat în locuțiunile *a face iama*, *a da iama* = a face jaf sau risipă, a cheltui fără cumpăt. Termenul apare într-o serie de locuțiuni, dintre care numai *a face cuiva iama* = „a omori” este înregistrată ca învechită (MDA), restul fiind în circulație și astăzi: *a da iama* = 1. „a da năvală”, 2. „a risipi” 3. „a jefui”, *a umbla iama* = „a cădea tot în picioare” (MDA). În limba scrisă, expresia este folosită foarte des în titlurile articolelor, datorită valențelor sale metaforice: „Gripa nouă *a dat iama* în medicii și asistentele din Botoșani” (http://old.cotidianul.ro/gripa_noua_a_dat_iama_in_medicii....html), „Braconierii *au dau iama* pe domeniul lui Țitiac de la Balc” (<http://www.ebihoreanul.ro/stiri/ultima-or-31-1/braconierii-au-dat-.....92343.html>), „Hoții *au dat iama* într-o fabrică de droguri” (<http://www.gorjeanul.ro/pulsul-zilei/hotii-au-dat-iama-intr-o-fabrica-de-droguri>).

Perdaf (s. 18, Suci, *Influența turcă, II, tc. perdah*)

Șăineanu înregistrează următoarele sensuri: 1. Stropire foarte subțire cu gura a unei materii spre a-i da lucru a doua oară 2. (La bărbieri) răsătură în răspar 3. (Fig. și fam.) Un fel de mustrare aspră; autorul ilustrează acest sens cu expresia *a da (trage) un perdaf*, „a certa pe cineva, a mustra”.

La rândul său, Suciu, *Influența turcă, II*, notează sensurile: 1. În. Al doilea lustru, luciu, strălucire (adesea prin stropire cu lichid); mai ales în locuțiunea *a da perdaf* „a da (al doilea) lustru” 2. (Lit, azi rar, mai ales în legătură cu verbele *a da, a trage, a rade*) „Rudere de jos în sus, în răspăr” 3. (Fam, pop.) Mustrare aspră, dojană: *a da cuiva un perdaf* „a certa, a dojeni, a muștra aspru” 4. (Înv., rar) retuș, retușare, finalizare a unei lucrări. Tot Emil Suciu dă ca probabilă existența sensului 3 în turcă, cf. tc. arg. *pardahla* „a insulta, a njura, a ultragia” și tot la el găsim ipoteza conform căreia „cuvântul românesc a indus, prin etimologie populară, atât forma, cât și semnificațiile din locuțiuni ale termenului *perdaf*”, explicație plauzibilă, dat fiind că de la *a da/a trage perdaf* cu sensul propriu, concret de „a rade pe cineva de jos în sus” la forma metaforică, trecerea se realizează cu ușurință. Termenul este mai cunoscut și circulă astăzi cu sensul de „muștrare, ceartă, dojană”, mai ales în expresia figurată și familiară *a trage cuiva un perdaf* a cărei existență în limbă este susținută și de expresia sinonimă, din aceeași sferă onomasiologică, *a trage cuiva o săpuneală*. Expresia apare atât în presă, cât și pe bloguri și forumuri. Remarcăm prezența sa, ca și a altor expresii analizate aici, în titlurile articolelor: „Nina Iliescu i-a tras un perdaf soțului pentru că l-a făcut prost pe Emil” (<http://www.ziaruldeiasi.ro/national-extern/nina-iliescu-i-a-tras-un-perdaf-sotului-pentru-ca-l-a-facut-prost-pe-emil-ni7mj>), „Bănescu a mai tras un perdaf unei ziariste” (<http://www.ziare.com/basescu/presedinte/basescu-a-mai-tras-un-perdaf-unei-ziariste-691262>), dar și în corpurile articolelor, pe forumuri sau bloguri: „În felul său specific, PSD i-a tras de fapt un perdaf în văzul lumii fostului său lider suprem...” (Rodica Culcer, <http://www.revista22.ro/cavalerul-tristei-figuri-3092.html>), „Așa că i-a tras directoarei un perdaf de i-au mers fulgii. (<http://cristealizari.com/goange/goanga-cu-tarzan-cel-mic/>), „dacă ai pierdut, cu bună știință!, ocazia de a-i trage un perdaf țărănelui de Videanu, cu toate ocaziile oferite din abundență de toate mediile, înseamnă că ai caracter!” (<http://forum.realitatea.net/archive/index.php/t-17724.html>), „Fostul ministru de Externe îi trage pentru început un perdaf tandru lui Traian Bănescu...” (<http://www.301.ro/andrei-ple-su-il-ataca-pe-basescu-injurindu-i-adversarii>) etc.

Saftea (1832, Suciu, *Influența turcă, II*, tc. *sefte*)

Săineanu, ca și Emil Suciu înregistrează următoarele sensuri: 1. Prima vânzare cu noroc (cf. S: Nădăjde: „numai de ai fi bună de *saftea*”; A. Pann: „cum era strâns satul făcu și *saftea*”) 2. (Fig.) început bun 3. (Ironie) Început în genere (Caragiale: „iau pe Sf. Nicolaie din cui... să nu-i fac *safteanua* pe spinarea ta”). Legat de primul sens, Emil Suciu semnalează existența locuțiunilor populare *a-(i) face cuiva saftea(ua)* „a cumpăra de la un negustor o marfă nouă sau care constituie prima vânzare a acestuia în ziua, săptămâna respectivă” (s. XIX, DLR) și *a face saftea* „a începe vânzarea, a vinde prima marfă” (s. XX); de la cel de al doilea sens se obține, prin extindere semantică, locuțiunea *a-(i) face (unui lucru, unei afaceri, unei acțiuni etc.) saftea(ua)* „a începe, a declanșa, a inaugura (cu succes); a întrebuiți (ceva) pentru prima oară”. Termenul nu mai este folosit ca atare în limbă, dispariția sa fiind probabil legată de dispariția modului în care se făcea comerț odinioară. El se regăsește însă în expresia populară și familiară, cu circulație mai ales în zona de sud, *a face saftea* (unui obiect, de regulă), cel mai adesea cu sensul figurat de „a folosi ceva pentru prima oară, a inaugura, a începe”: „Vineri am achiziționat și eu o MP 153 de la Baikal, camera de 76 cu pat și pană de polimer. Ieri *i-am făcut saftea* la iepuri...”

(<http://www.vinatoare.ro/phpbb/viewtopic.php?f=15&t=2095&start=510>),

„Astăzi *le-am făcut saftea* celor de la Uniservice Grăitaru, am fost primul lor client

din acest an.” (<http://www.skoda-club.ro/index.php?topic=632.0>), „Cred că nu au făcut cuantumul de amenzi pe luna trecută și azi *au făcut safteaua* cu mine” (http://www.avocatnet.ro/content/forum%7CdisplayTopicPage/topicID_32947/cum-pot-anula-un-PV-de-circulatie.html) etc.

3. Concluzii

Studiul se bazează în primul rând pe limbajul presei actuale și pe limbajul blogurilor și forumurilor. După cum se știe, stilul jurnalistic nu dispune de un set clar și stabil de trăsături lingvistice, apropiindu-se, în funcție de mesaj, de alte stiluri funcționale (științific, juridic etc.) și adaptându-și limbajul la mesaj. În textele de informare generală, bazate pe relatarea și comentarea de fapte și evenimente de interes larg, implicarea jurnalistului actual, respectiv funcția persuasivă pare să fie din ce în ce mai pregnantă. La nivel lexical, această atitudine a jurnalistului se manifestă prin folosirea de neologisme, uneori șocante, și chiar de xenisme, sau, dimpotrivă, prin exploatarea limbajului popular, familiar și chiar argotic. În această a doua tendință se remarcă folosirea, mai ales în titlurilor articolelor, a numeroase expresii și îmbinări stabile de cuvinte, cu scop ludic, care amplifică gradul de narativitate textuală și denotă încercarea de pactizare a autorului cu cititorul rândurilor sale. În tendința lor de a capta atenția cititorului, autorii amatori de expresii aleg utilizarea unor expresii „tari”, cât mai nunațate stilistic, fie prin sensul general, fie prin elementele lexicale pe care le conțin - cuvinte argotice, vechi sau foarte noi. Astfel se ajunge la folosirea în presă a unor expresii de tipul celor discutate mai sus *a fi la chereumul cuiva, a veni de hac, a trage un perdaf etc.*, expresii bogate în sinonime, atât lexicale, cât și frazeologice. Turcismele care au dispărut din limba curentă, dar circulă încă în expresii și locuțiuni, sunt relativ puține, de aici aspectul lor „inedit” și apariția lor, cu rol și funcție specifice, în limbajul presei. Când privește blogurile și forumurile, limbajul acestora este unul mai degrabă oral, în ciuda aspectului scris pe care îl au aceste forme de interacțiune verbală. Exemplele date demonstrează faptul că folosirea expresiilor în registrul oral (al forumurilor și blogurilor) și în cel scris (al presei) este un fapt de limbă relativ curent. În ciuda amestecului de registre care se remarcă în limba curentă, remarcăm o tendință de îmbogățire a vocabularului, prin reactualizarea unor forme lexicale vechi și prin inovarea la nivel frazeologic (a se vedea seria sinonimică *a fi/a sta/a se afla/a rămâne la chereumul cuiva* sau seria *a-și face damblaua/a avea o dambla* etc.)

NOTE

- [1] Nu nu propunem aici să abordăm o problemă terminologică ca cea legată de denumirile date în lingvistica românească sau în cea mondială îmbinărilor stabile de cuvinte. Menționăm doar că în studiu de față vom recurge la termenul mai general de „expresii”. Pentru o bibliografie a problemei denumirilor întrebunțate în lingvistica românească pentru îmbinările stabile de cuvinte a se vedea Lazăr Șăineanu (1900), Florica Dimitrescu (1958), Iorgu Jordan (1975), Stelian Dumistrăcel (1980), Th. Hristea (1984), Liviu Groza (2005).
- [2] Influența turcă, așa cum arată Lazăr Șăineanu, s-a manifestat asupra limbii și poporului român în trei etape: prima (s. IX-XIII) este influența pecenegilor care a lăsat urme mai ales la nivel onomastic și toponimic, a doua (s. XV-XVII) este influența turcilor osmanlăi care aduce limbii române o serie de cuvinte cu caracter popular, cuvinte care s-au fixat în limbă și există și astăzi, iar cea de-a treia (s. XVII-XVIII) este datorată fanarioților; cuvintele pătrunse în această perioadă au caracter istoric, majoritatea au ieșit din uz sau au căpătat, de-a lungul timpului, sens ironic sau peiorativ: „mai toate turcismele din ultima perioadă (...) au intrat definitiv în domeniul istoriei o dată cu disparițiunea

domnilor fanarioți și deci și a influenței imediate a turcilor; o parte dintr-însele au rămas, dar neavând timp când să prindă rădăcini în limbă, au dobândit în gura românului o ușoară nuanță de ironie și au căzut în sfera comicului....” (L. Șăineanu, *Influența orientală I*, p. LXXIII).

BIBLIOGRAFIE

- Dimitrescu, Florica (1958). *Locuțiunile verbale în limba română*, București: Editura Academiei R.P.R.
- Dumistrăcel, Stelian (1980). *Lexic românesc. Cuvinte, metafore, expresii*, București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Dumistrăcel, Stelian (1997). *Expresii românești*, Iași: Institutul European.
- Groza, Liviu (2005). *Dinamica unităților frazeologice în limba română contemporană*, București: Editura Universității din București.
- Hristea, Theodor (1984). *Sinteze de limba română*, București, Albatros.
- Jordan, Iorgu (1975). *Stilistica limbii române*, București, Editura Academiei.

DICȚIONARE

- Costinescu, Mariana, Georgescu, Magdalena, Zgraon, Florentina (1987). *Dicționarul limbii române literare vechi (1640-1780). Termini regionali*, București: Editura Științifică și Enciclopedică. (DLRTR).
- Academia Română, Institutul de Lingvistică (2003). *Micul dicționar academic, vol. I-IV*, București, Editura Univers Enciclopedic (MDA).
- Suciu, Emil (2000). *Influența turcă asupra limbii române, II. Dicționarul cuvintelor românești de origine turcă*, București: Editura Academiei Române.
- Șăineanu, Lazăr (1900), *Influența orinetală asupra limbii și culturii române*, București: Socec.

RÉSUMÉ

SENS PERDU, SENS RETROUVE: SUR L'EVANOUISSEMENT DES MOTS ET LA PERMANENCE DES EXPRESSIONS

L'article qui suit traite d'un type particulier d'expressions phraséologiques construites à base d'un noyau lexical disparu de la langue courante, existant encore uniquement dans les parlers régionaux ou d'un noyau lexical polysémique qui a perdu un de ses sens. L'article est construit autour des mots d'origine turque en roumain et constitue un chapitre d'un ouvrage plus ample qui traite du comportement des mots anciens, réactualisés sémiiquement dans des structures figées, telles que les unités phraséologiques. Dans notre étude nous avons envisagé la réalisation, à base des sources lexicographiques, d'une étude monographique des mots turcs en question en dégageant, dans la mesure du possible, les causes de leur disparition ou de la disparition de certains de leurs sens. Le deuxième objectif visé a été d'inventorier les unités phraséologiques dans lesquelles les mots turcs existent encore ou réactualisent un sens perdu et d'établir le registre de la langue dans lequel elles sont utilisées. Les principales conclusions auxquelles notre démarche a aboutit peuvent être résumées comme suit: les mots turcs disparus de la langue commune actuelle (ou qui ont perdu un sens) qui se retrouvent encore dans des expressions sont peu nombreux (cherem, dara, hatâr, iama, saftea etc); les unités phraséologiques dans lesquelles les mots analysés apparaissent appartiennent aux registres colloquial et familial; suite à cette répartition, elles sont utilisées, dans la langue écrite dans le langage de la presse et dans le langage des forums et des blogs, comme le montre les exemples donnés.

Mots-clés : *lexicologie, étymologie, phraséologie, mots turcs, langue actuelle.*